

Västra Erikslund, Västerås

I utkanten av en fornlämning från brons- och järnålder

Förundersökning

RAÄ 593
Västerås 4:85
Dingtuna socken
Västmanland

Jan Äblström

Innehållsförteckning

Inledning	1
Målsättning och metod	2
Undersökningsresultat.....	3
Tolkning och utvärdering.....	4
Referenser	5
Tekniska och administrativa uppgifter.....	5
Figurer	6

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2007.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 13:978-91-85741-63-2

Västerås 2007

Inledning

Västerås kommun avser att upplåta ett markområde i Västerås, Västra Erikslund, för att möjliggöra handelsområdet Erikslunds expansion (se figur 4). I sydöst gränsar området till en sedan tidigare förundersökt fornlämning, en boplatz (RAÄ 593) med dateringar till äldre bronsålder och äldre järnålder. Länsstyrelsen direktvalde Kulturmiljövård Mälardalen (KM) som utförare av en förundersökning i den del av området som gränsar till nämnda boplatz.

KM inkom med en undersökningsplan den 7 juni 2007 varefter länsstyrelsen fattade beslut om förundersökningen den 29 juni 2007 (1st dnr 431-4501-07). Västerås stad bekostade undersökningen som utfördes under ett par dagar i slutet av augusti 2007. Jan Ählström var projektledare och har sammanställt rapporten.

Topografi och fornlämningsmiljö

Förundersökningsområdet är ca 4500 m² stort och ligger i en slybevuxen kraftledningsgata. Områdets östra kant gränsar till en skogsdunge och den västra gränsar till ett större skogsområde. Markslaget utgörs av lera. I längdriktningen sluttar området svagt i sydöstlig riktning och från skogsdungen svagt i sydvästlig riktning. I områdets sydöstra ände finns en mindre förhöjning som utgör en utlöpare av den höglänta mark som finns nordöst om förundersökningsområdet. Området ligger mellan 25 och 30 m ö h. I den nordvästra delen var marken störd av ett brett och djupt dagvattendike. När diket grävdes genomfördes en antikvarisk kontroll av det parti som passerade RAÄ 593. Det påträffades inte någon fornlämning (Nordström 2002).

Figur 1. Vy över förundersökningsområdet med utfallsdiket i hö bildkant, foto från N, J. Ählström.

Omgivningarna är förhållandevis rika på fornlämningar vilka återfinns nordöst om förundersökningsområdet. De av fornlämningarna som ligger närmast förundersökningsområdet utgörs av ensamliggande gravar, boplatzområden och indikationer på boplatser genom fynd och kulturlagerrester (se figur 5 och tabell 2).

Inom den av Västmanlands läns museum förundersökta fornlämningen (RAÄ 593) som angränsar till området dokumenterades en skärvtenshög, en trolig gravgrupp och en stensträng samt kulturlager, härदार och stolphål. Topografin inom fornlämningsområdet stiger mot sydöst. I områdets sydvästra kant sker en delvis abrupt och delvis

svagt sluttande övergång till lägre liggande mark (vilken fortsätter ut i kraftledningsgatan och föreliggande förundersökningsområde). Skärvstenshögen ligger i övergången mellan den högre liggande och den lägre liggande marken. I krönläge, östsydöst om skärvstenshögen, framkom ett kompakt lager med lerklining under vilket det framkom ett stolphål och en mörkfärgning. Lagret tolkas som rester efter ett stolpburet hus vars väggar har varit lerklinate. I den flacka marken söder om skärvstenshögen framkom det kulturlager under vilket det påträffades stolphål och mörkfärgningar. Ytterligare åt sydöst, i den flacka marken, framkom det enstaka stolphål. De dateringar som erhöles genom ^{14}C -analys av kol från tre av härdarna omspanner perioden neolitikum-äldre järnålder (Åhlström 2000).

Figur 2. Den av sly bevuxna skärvstenshögen inom RAÄ 593. Foto från NÖ, J Åhlström.

Ett stycke ytterligare åt nordöst undersökte UV-Uppsala ett fornlämningskomplex med fem skärvstenshögar, röjda ytor, en stensträng samt kulturlager, härdar och stolphål år 1988 (RAÄ 188). Fornlämningen daterades till senneolitikum-folkvandringstid (Åhlström 2000). Av dateringarna att döma är det troligt att de båda boplatserna (RAÄ 188 och 593) har utgjort delar av ett stort sammanhängande boplatsoområde.

Förundersökningsområdet ligger på den nu försvunna gården Hallstas forna ägor (se figur 6). Hallsta har medeltida anor och finns belagd i skrift från 1371 då skrivet *in Halastum* (Welinder 1974). Gårdstomten låg omkring 500 meter nordöst om förundersökningsområdet. På en avmätning från 1888 över Hallstas ägor infaller förundersökningsområdet inom utmarken strax utanför den västligaste liggande åkermarken. Marken där RAÄ 593 ligger brukades som äng.

Målsättning och metod

Undersökningen hade som syfte att inom förundersökningsområdet avgränsa den angränsande boplatserna, RAÄ 593. I kravspecifikationen önskade länsstyrelsen att förundersökningen skall utgöra ett komplement till den förundersökning som är utförd

av RAÄ 593. Resultatet av de båda förundersökningarna skall således ligga till grund för bedömning av boplatsens omfattning, karaktär och bevarandegrad.

Läget för de anläggningar som framkom i den lågt liggande delen av den angränsande boplatsen RAÄ 593 sammanfaller med förundersökningsområdets sydöstra hälft. Eftersom den norra halvan till stor del upptas av dagvattendiket grävdes det schakt endast inom förundersökningsområdets sydöstra halva.

Schakten grävdes två skopbredder breda (ca 2 meters bredd) och de grävdes ner till det djup där en antingen orörd eller en kulturpåverkad nivå vidtog. Schaktdjupet låg på mellan 0,3 och 0,4 meter och den orörda nivån bestod av lera. De anläggningar som framkom rensades fram, mättes in och beskrevs. Det togs digitala översiktsfotografier.

Enligt undersökningsplanen skulle plandokumentationen utföras genom inmätning med totalstation. Mot bakgrund av den ringa anläggningsförekomsten beslutade undersökaren att förenkla dokumentationen genom att utföra inmätningen med GPS istället för med totalstation. GPS-utrustningen fungerade dock inte tillförlitligt varför dokumentationen gjordes för hand i skala 1:1000.

Undersökningsresultat

Det grävdes fem schakt om en sammanlagd längd av 108 löpmeter eller 216 m². Den undersökta ytan motsvarar ca 5% av hela förundersökningsområdet och ca 10% av den del av området som sammanfaller med läget för de låglänt belägna anläggningarna inom den intilliggande boplatsen. Det framkom anläggningar i ett av schakten (se figur 7 och tabell 1).

Tabell 1. De påträffade lämningarna fördelade efter typ

<i>Schakt</i>	<i>Typ</i>	<i>Antal</i>
4	Härd	1
4	Störhål	3

Figur 3. Vy över förundersökningsområdets SÖ del, notera den höga växtligheten. Foto från NÖ, J Äblström.

Schakten 1-4 grävdes i slyig gräsbevuxen mark och de grävdes 22-25 meter långa. I den norra delen av schakten vidtog ett upp till 0,05 meter tjockt äldre odlingslager bestående av mörk lera med inslag av kol, sot och småsten under torv och matjord. I de södra delarna av schakten vidtog orörd mörk eller ljus lera ur vilken det ställvis trängde fram vatten. I schakt 4 indikerades fornlämning genom en härd och tre på rad (ÖNÖ-VSV) liggande störhål. Störhålen låg med 0,2 meters mellanrum och de tolkas som rester efter en hägnad. De var runda och 0,1-0,15 meter stora. Det västligaste av dem var 0,1 meter djupt och uppvisade en karaktäristiskt spetsig profil. Härden var rund, 0,5 meter stor och bestod av en tunn sot- och kolinfärgning belägen i steril lera (0,01 meter tjock).

Schakt 5 grävdes 24 meter långt från foten av en mindre stenig förhöjning. Under torv och matjord vidtog orörd ljus lera. Det förekom inte någon fornlämningsindikation.

Tolkning och utvärdering

Den berörda fornlämningen är mycket begränsad. Boplatsen (RAÄ 593) kan således betraktas som avgränsad i sydvästlig riktning. De anläggningar som ligger låglänt, de nu påträffade och de inom RAÄ 593, indikerar inte läget för en boplats vilket misstänktes i samband med förundersökningen av RAÄ 593. Det rör sig snarare om enstaka anläggningar vars tillkomst är oklar. Möjligen kan de sättas i samband med den odling som indikeras genom det nu påträffade odlingslagret och några av de kulturlager som framkom vid den tidigare förundersökningen. Odlingen är troligtvis inte sentida då marken inte redovisas som odlad på kartan från sent 1800-tal och kan därför vara äldre. Det är oklart hur gammal odlingen på platsen är, men om det finns ett samband med de närbelägna anläggningarna kan ett järnåldersursprung inte utslutas.

KM gör bedömningen att den påträffade fornlämningen är allt för begränsad för att det ska kunna motivera ytterligare antikvariska insatser inom det nu förundersökta området. Det bör understrykas att fornlämning RAÄ 593, med omfattande lämningar, kvarligger och ansluter direkt nordöst om förundersökningsområdet. Om mark som ligger nordöst om förundersökningsområdet av något skäl kommer att beröras vid framtida exploatering föreligger behov av antikvariska åtgärder. Det är dock länsstyrelsen som äger beslutet i frågan.

Referenser

Uppgifter ur fornminnesregistret.

Geometrisk avmätning av Hallsta, Dingtuna socken. ULM Akt 202.

Nordström, K. 2001. *Dagvattendike i Erikslund. Närhet till gravar och boplatslämningar. Antikvarisk kontroll, RAÄ 593, Västerås 4:85, Dingtuna socken, Västmanland.* Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen, Rapport 2002:A4. Västerås.

Welinder, S. 1974. *Kulturlandskapet i Mälardalen IV. Sammanfattande del.* University of Lund, Department of Quaternary Geology. Report 6. Lund 1974.

Ählström, J. 2000. *Traversbanan 2. Boplats och gravar. Förundersökning. Västmanlands län, Dingtuna socken, Västerås 4:85.* Västmanlands läns museum Kulturmiljöavdelningen Rapport 2000:17. Stencil.

Tekniska och administrativa uppgifter

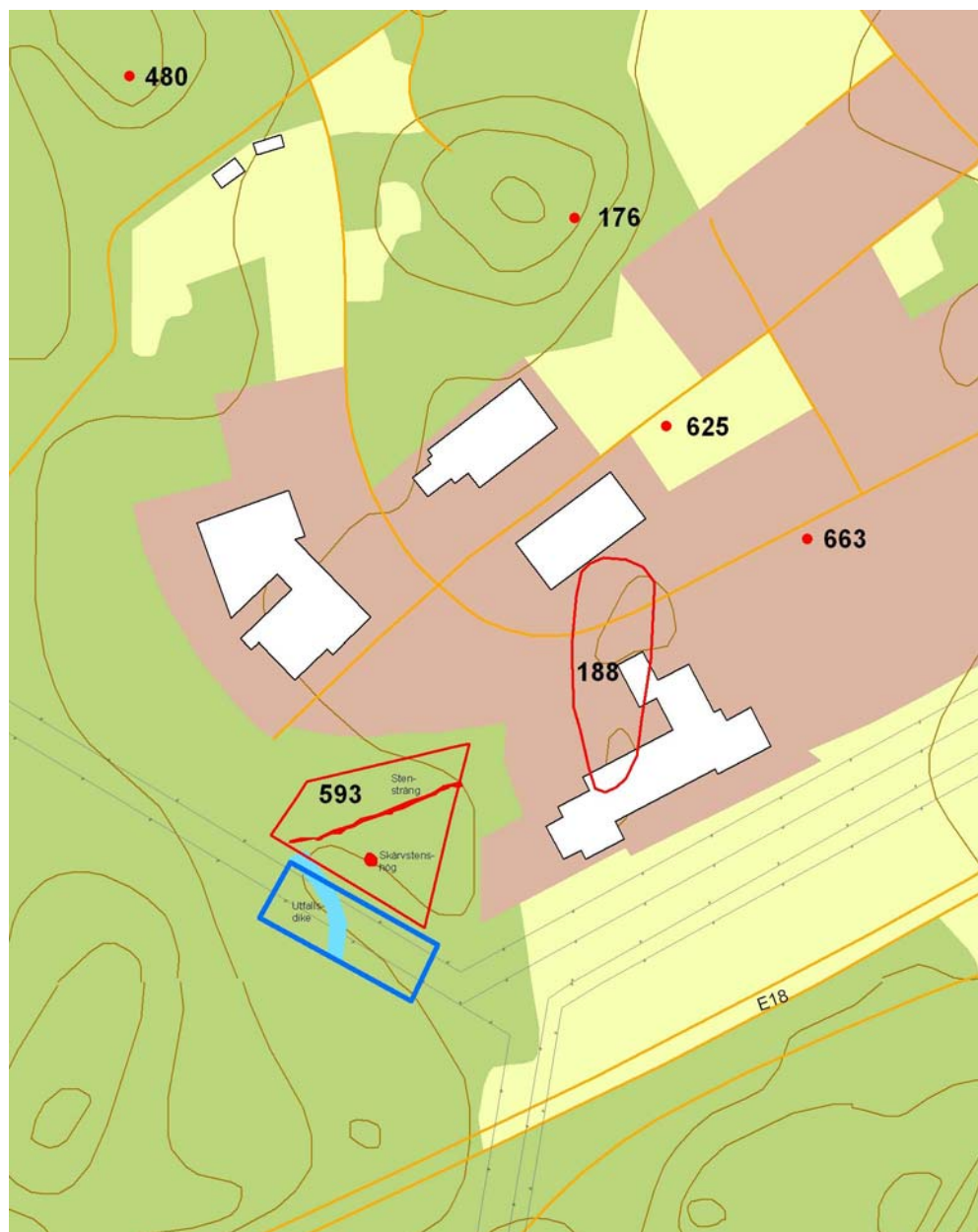
KM dnr:	07062
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-4501-07, 2007-06-29
Undersökningsperiod:	2007-08-27 - 28
Arkeologtimmar:	26 timmar
Maskintimmar:	12 timmar
Exploateringsyta:	5000 m ²
Personal:	Ulf Alström, Kristina Jonsson och Jan Ählström
Belägenhet:	Västerås 4:85
Ekonomisk karta:	11G 2h
Koordinatsystem:	RT 90
Koordinater:	X6610044 Y1536907
Höjdsystem:	Ingen höjdmätning gjord
Inmättningsmetod:	Manuell inmätning
Dokumentationshandlingar:	Förvaras hos KM
Fynd:	-

Figurer

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

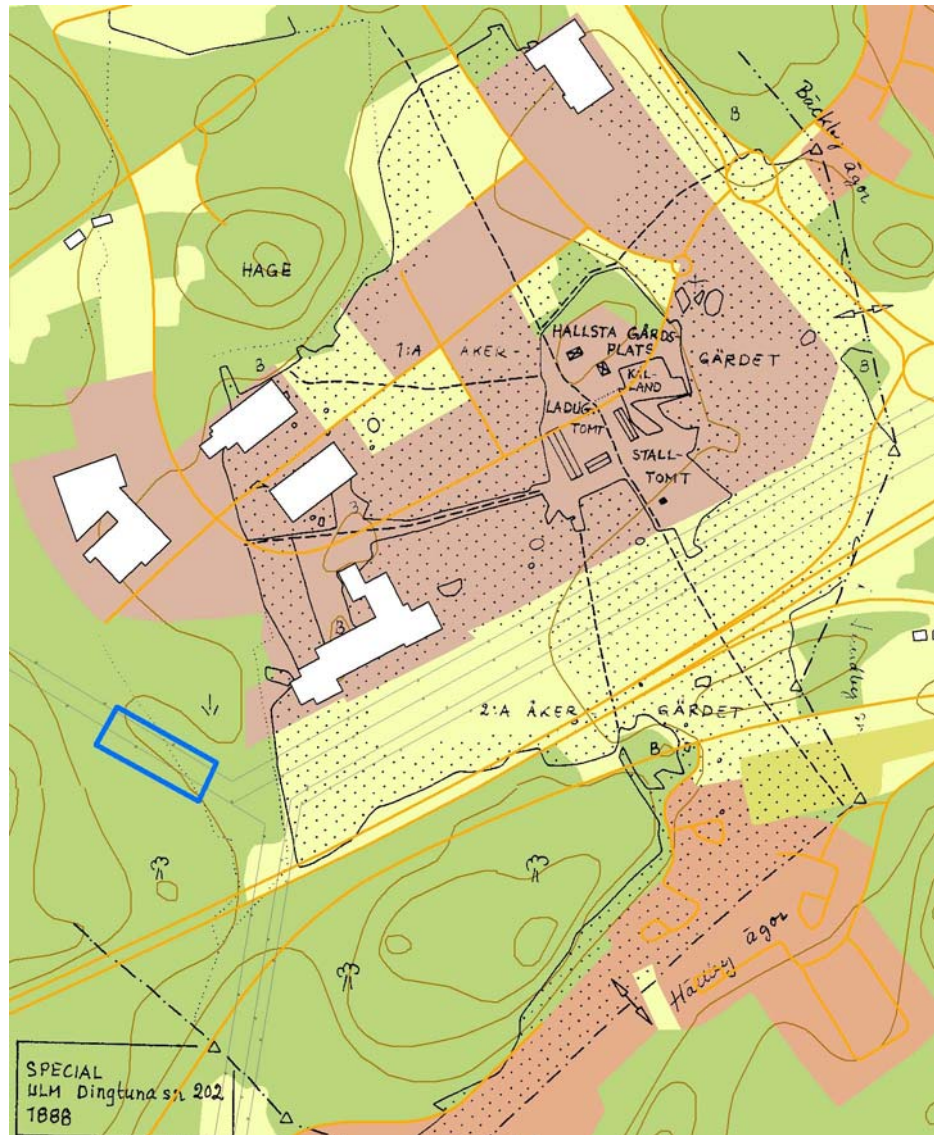
Figur 4. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan, blad 11G SO Västerås. Skala 1:50 000.

Figur 5. Undersökningsområdet utritat som en blå figur och de omgivande fornlämningarna som röda figurer och punkter. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan, blad, 11G 2b. Skala 1:5000.

Tabell 2. De omgivande fornlämningarna

Fornlämning nr	Typ
176	Rund stensättning
188	Boplotsområde
480	Rund stensättning
593	Boplotsområde
625	Boplots, fynd av bränd lera
663	Boplots, fynd av bränt ben och keramik

Figur 6. Kartöverlägg med förundersökningsområdets läge angivet inom den nu försvunna Hallsta gårds ägor. Utdrag ur digitala fastighetskartan, blad 11G 2h. Kartkalken baseras på en avmätning från 1888 och är upprättad av Å Svedberg.

Figur 7. Schaktplan. Schakten, skärvestenshögen och de låglänt liggande anläggningarna, från förundersökningen av RAÄ 593 är utritade i olika grå nyanser (schakt med kulturlager av samma typ som odlingslagret har mörka kanter). Skala 1:1000.